

คุณเคยรู้จัก..พะหมี่..หรือไม่?

นำเสนอเมื่อ : 21 มี.ค. 2552

พะหมี่ คือ อะไร พะหมี่ เป็นคำภาษาจีน พระเจนจันอักษร อธิบายว่า

พะแปลว่า ตี หมี่ แปลว่า อำพราง ดังนั้น พะหมี่ ก็คือการแก้ปัญหา หรือการ

ตีอำพรางให้ชัดแจ้ง จากหนังสือ ปริศนาพะหมี่ ของ คุณสว่าง ขวัญบุญ และ สงวน สมกาย พะ หรือ พะ เป็นภาษาแต้จิ๋ว แปลว่าตีหรือทำให้แตก ส่วนคำว่าหมี่ ภาษาแต้จิ๋วใช้คำว่า มี แปลว่า ความมืด ดังนั้นคำว่า พะหมี่ จึงแปลว่า ตีความมืดให้หาย หรือแตกกระจายไป หรือ การทำให้ปริศนา ความสงสัยนั้นหมดสิ้นไปนั่นเอง พะหมี่ นิยมเล่น ในหมู่่นักปราชญ์ ราชบัณฑิตและกวีของจีนมานานแล้วถือเป็นการประลองปัญญาและฝึกสมอง การเล่น ชนิดนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เต็งหมี่ คำว่า เต็ง แปลว่า สว่างหรือ โคม เต็งหมี่ จึง หมายถึง แสงสว่างหรือโคม ที่ส่องให้เห็นคำที่อำพรางไว้ นั่นเอง ต่อมา มีผู้นำเอา ฉันทลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาษาไทย... เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ฯลฯ มาแต่ง หรือประพันธ์ ทำเป็นตัวปัญหาให้ **ขบคิดกัน**

ประวัติการเล่นพะหมี่พะหมี่จะเกิดขึ้น เมื่อใด พ.ศ.ใดไม่มีใครทราบ

แน่นอน .สันนิษฐานว่าคงเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหนังสือ วชิรญาณ ที่ หอสมุดวชิรญาณ กรุงเทพฯ เคยนำปัญหาดังกล่าว มาลงพิมพ์ไว้เมื่อ พ.ศ. 2429 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ..แต่ยังไม่พบว่าลงพิมพ์ในฉบับใดเป็นเล่มแรก

ขุนตำรวจเอกพระมหาเทพกษัตรสมุท (เนื่อง สาคกริก) ได้เขียน เล่าไว้ใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า เมื่องานฤดูหนาว

ปี พ.ศ. 2462 ได้จัดงานออกร้านมากมาย และมีร้าน ...พะหมี่ของหลวง
สองข้างมีกระดานชนวน เขียน พะหมี่ .เรียงรายไว้เกือบเต็มทั้งสองข้าง
เมื่อจะทายปัญหาข้อใดก็ปลดกระดานชนวนมานั่งคิด เมื่อคิดไม่ออกก็จะ
นำมาแขวนไว้ที่เดิมการเล่นพะหมี่ คงจะได้รับความนิยมเล่น กันมากในสมัยรัชกาลที่ 6 และ
แพร่หลายออกไป ยังจังหวัดชลบุรี สมุทรปราการ ฯลฯ (ที่จังหวัดชลบุรี
ไม่เรียกว่า พะหมี่ แต่เรียกว่า โจ๊ก) จาก หนังสือ พะหมี่ ของ สอนงชาติ
เศรษฐศิริโรตม์ ได้เล่าถึง ประวัติของการเล่นพะหมี่ ไว้ว่า นายจิตติ
เตชะวณิชย์ อายุประมาณ 70 ปีบ้านอยู่ตลาดบางบ่อ อำเภอบางบ่อ
จังหวัดสมุทรปราการ เล่าว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2478 ได้เห็นการเล่น
พะหมี่ที่สำเพ็ง กรุงเทพฯ คนจีนผู้มีความรู้ได้นำเอาคำประพันธ์ของจีน
มาทำเป็นตัวปัญหาให้ทายกัน คนไทยเห็นวิธีการเล่น ก็นำมาดัดแปลง
โดยนำเอาฉันทลักษณ์ที่มีอยู่ในภาษาไทย มาแต่งให้เป็นตัวปัญหา แล้ว
กำหนด วิธีการทายเสียใหม่ ให้ผิดไปจาก เดิม จนเป็นลักษณะเฉพาะเมื่อพูดถึงพะหมี่ในปัจจุบัน
ก็จะนึกถึง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ของไทย

เท่านั้น คุณบุญรอด ปารีบุญฉั่ง เขียนเอาไว้ในหนังสือ ไทย-ไทย ฉบับที่
494 - 496 ปีที่ 9 ประจำวันที่ 5 - 10 - 15 กรกฎาคม 2504 ว่า ผู้
ที่นำ ปริศนาพะหมี่ ไปเล่นที่จังหวัดชลบุรี คือ พระครูวุฒิกกรโกศล (สง)
วัดกำแพง อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี และ นายสรอย จันธิระ อดีตเทศ
มนตรีเทศบาลเมืองชลบุรี ในงานฌาปนกิจศพของพ่อหอมสุข ที่วัด

กำแพง แต่จะเป็นพ.ศ.ใด ไม่ได้แจ้งไว้ ในจังหวัดชลบุรี ที่อำเภอบ้านทอง อำเภอบ้านมิ่ง
อำเภอนันทนิคม ต่างก็

เรียกกันว่าโจ๊กด้วยกันทั้งนั้นเรื่องนี้สันนิษฐานว่า ท่านพระครูวุฒิกกรโกศล
คงพิจารณาเห็นว่า น่าจะนำเอาภาษาไทยมาใช้มากกว่า..... เพราะ โจ๊ก
มีความหมายว่าตลกขบขัน หรือบอกลักษณะ ของเหลวของน้ำ อึ่ง พระ
พิมพ์ธรรม วัดราษฎร์บำรุง ชลบุรี (พระธรรมโกศาจารย์ ราชบัณฑิต ได้
รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2530).. ยืนยันว่า
ท่านเคยพบปริศนาพะหมี่ หรือ โจ๊กมาแล้ว เมื่อท่านอายุได้ประมาณ 14
ขวบ ที่งานจังหวัดสมุทรปราการ ในเดือนพฤศจิกายน (พ.ศ. 2458)
ดังนั้นจะต้องมีโจ๊ก หรือปริศนาพะหมี่ที่จังหวัดชลบุรีแล้ว และคงจะก่อน

บันทึกของขุนตำรวจเอกพระมหาเทพกษัตริสมุทอีกด้วย .จึงยืนยันได้ว่า

พะหมี่ คงจะนำมาเล่นตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 อย่างแน่นอน ต่อมาได้มีการนำพะหมี่แบบไทย ๆ ไปเล่นในสถานที่ต่าง ๆ เช่นที่ จังหวัด

ชลบุรี (ที่อำเภอพนัสนิคมนิยมเล่นกันมากจนกระทั่งมีการตั้งชมรมโจ๊กขึ้น)

ราชบุรี และ สมุทรปราการ แต่ที่นิยมเล่นกันมากที่สุด ได้แก่ ที่ เขตอำเภอ

บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ การเล่นพะหมี่หรือโจ๊กจะเล่นกันตามสถานที่

ต่าง ๆ ที่จัดงานแล้วมีคนมามาก ๆ เช่น งานบวช งานศพ งานฝังลูกนิมิต

งานประจำปี งานที่นิยมเล่นกันมาก ได้แก่ งานนมัสการหลวงพ่อบาน งาน

ลอยกระทง เป็นต้นโดยมากแล้วการเล่น พะหมี่ จะเริ่มเล่นกันตั้งแต่หัวค่ำ ประมาณสองทุ่มไป

จนถึงเที่ยงคืนหรือเกินกว่านั้น คือจะเล่นกันจนรางวัลหมดหรือ พะหมี่ หมด

ราวเลยทีเดียว โรงพะหมี่ คือสถานที่ ที่ใช้สำหรับเล่นพะหมี่ ส่วนมากจะใช้

เตนท์ผ้าใบ ด้านล่างเปิดโล่ง บางทีก็เล่นกันกลางแจ้งเลย แต่ที่ขาดไม่ได้เลย

คือ เส้า และราวไว้สำหรับแขวน พะหมี่ โดยจะชิงตามแนวยาวไว้ ประมาณ

4 - 5 แถว ให้มีระยะห่างระหว่างแถวประมาณ 1 ฟุต ครึ่ง ..พอที่จะไม่ให้

กระดาษที่เขียนพะหมี่ทับกันจากนั้นจะแขวนแผ่นพะหมี่ไว้อย่างเป็น

ระเบียบ นอกจากนี้ยังมีเก้าอี้วางเรียงเอาไว้สำหรับผู้ทายปัญหาหนึ่ง

ขบคิดด้วยอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในการเล่นพะหมี่ ได้แก่ ไมโครโฟน กลอง กริ่ง

เครื่องขยายเสียง ลำโพง นกหวีด และ ของรางวัลต่าง ๆ. เช่น สบู่ ยาสีฟัน

กระดาษทิชชู นมกล่อง ปลากระป๋อง น้ำปลา เป็นต้น ผู้คิดทำตัวปัญหาเรียก

กันว่า นายโรง หรือ นายโจ๊ก ในการเล่นคราวหนึ่ง ๆ นายโรง จะต้องคิดทำ

ปัญหาไว้จำนวนมาก เพื่อให้พอกับการเล่นทั้งคืน เสร็จแล้วเขียนปัญหา ลง

กระดาษสีต่าง ๆ ดิจ หรือ แขวนไว้ตัวอักษรที่เขียนนั้นจะต้องมีขนาดโตพอ

ที่จะมองเห็นได้อ่านได้ ในระยะ 5-6 เมตร เราเรียกแผ่นกระดาษนี้ว่า แผ่น

พะหมี่ หรือแผ่นโจ๊ก เมื่อมีผู้ทายปัญหาแผ่นใดได้ก็ ปลดแผ่นนั้นออกแล้วนำ

ปัญหาใหม่มาติดแทนใครจะทายแผ่นใดแล้วแต่สมัครใจ เมื่อนายโรงเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมแล้วก็จะกรดกริ่ง หรือเป่านกหวีด

ยาว ๆ 3 ครั้งเป็นสัญญาณว่าการทายพะหมี่ได้เริ่มขึ้นแล้ว. เมื่อมีคนใดคน

หนึ่งต้องการทายปัญหาก็ยกมือขึ้น เมื่อนายโรงมองเห็นจะยื่นไมโครโฟน

มาให้ผู้ทายถือไว้

จากนั้นผู้ตายจะเริ่มกระบวนการ ทูบโจ๊ก หรือ ทูบพะหมี่ ซึ่งหมายถึงการ
ตายพะหมี่ นั่นเอง **ขั้นตอนหรือวิธีการตายพะหมี่ มีดังนี้**

1. ผู้ตายขานชื่อ หัวพะหมี่ หรือ หัวโจ๊กที่จะตาย เช่น พะหมี่ที่ 1
2. นายโรงหรือ ผู้ช่วยจะเปิดดูโผย พะหมี่ข้อนั้น ๆ เมื่อพร้อมแล้วจะเป่า
นกหวีดยาว 1 ครั้งหรือตีกลองทัด 1 ครั้ง เป็นสัญญาณว่าให้ตายได้
3. ถ้าเป็นพะหมี่คำประพันธ์ที่ต้องการคำตอบที่ละบรรทัด ผู้ตายจะต้อง
อ่านคำประพันธ์นั้นจนจบ 1 บรรทัดแล้วตอบคำถามครั้งหนึ่งทำเช่นนี้ไป
เรื่อย ๆ จนจบคำประพันธ์นั้น ถ้าเป็นคำประพันธ์ที่ต้องการคำตอบ เพียง
คำตอบเดียว ก็อ่านคำประพันธ์จนจบทุกบทเสียก่อนแล้วจึงค่อยตอบ
คำถาม ถ้าเป็นพะหมี่ภาพก็ตอบได้เลย
4. นายโรงจะพิจารณาว่าผู้ตาย ตายถูกหรือไม่
  - 4.1 ถ้าตายถูกนายโรงจะกตกิ่งยาว 1 ครั้ง แล้วมอบรางวัลให้ จะเป็น
รางวัลอะไร ก็ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของปัญหาพะหมี่ข้อนั้น ๆ
  - 4.2 ถ้าใกล้เคียงจะรัวกลองเบา ๆ หรือใช้ไม้เคาะขอบกลองเบา ๆ
  - 4.3 ถ้าตายผิดจะตีกลองดัง ๆ เท่ากับจำนวนข้อที่ผิดนั้น หรือตีกลอง
ตะลุ่มตุง คนตายปัญหาที่อยู่หน้าโรงทั้งหมดจะช่วยกันร้อง เอ๊ย ทำดังนี้
ประมาณ 3 ครั้ง ดังนั้น จึงฟังเป็นเสียง ตะลุ่มตุงเอ๊ย ตะลุ่ม ตุงเอ๊ย ตะลุ่ม
ตุงเอ๊ย **เสน่ห์ของการเล่นพะหมี่ไม่ได้อยู่ที่รางวัล แต่อยู่ที่การได้ใช้ภูมิความรู้ของ**
ตนในการขบคิดปริศนาทำให้เกิดการทำทาย เกิดความคิดที่จะเอาชนะและ
มีความภาคภูมิใจเมื่อสามารถตอบปัญหานั้นได้ ดังนั้น ผู้ตายปัญหาพะหมี่
จึงนิยมเล่นพะหมี่ได้ตลอดคืนโดยไม่รู้สึกเบื่อหน่ายเลย ...บางครั้งเมื่อไม่มี
ผู้ใดทูปพะหมี่ที่เหลืออยู่บนราวได้แล้วนายโรงจะนำเบงค์สิบหรือเบงค์
ยี่สิบไปติดไว้บนแผ่นพะหมี่ หากใครตายพะหมี่ข้อนั้นถูกก็จะได้รับเงิน
รางวัลนั้นไปทันที ทำให้การทำทายพะหมี่มีรสชาติดมากยิ่งขึ้น บางครั้ง
นายโรงเห็นว่าผู้เล่นนั่งเล่นพะหมี่มานานแล้วอาจจะหิวก็จะนำข้าวต้ม
หรือถ้วยเขียวต้มน้ำตาลมาเสิร์ฟ เป็นการเพิ่มพลัง สามารถยืนหยัดใช้
สมองขบคิดปัญหาต่อไปได้...

....โอกาสต่อไปจะนำตัวอย่างปัญหาหะหมี่..มาให้ทายกันนะคะ

ขอบคุณที่มาข้อมูล www.sci.ubru.ac.th

จากที่กล่าวมาแล้วว่าการเล่นหะหมี่นี้เป็นของชาวจีนที่นิยมเล่นกันมาก
อน โดยผู้ที่มีความรู้
คิดผูกปริศนาเป็นคำประพันธ์อย่างสงจีนนำมาทายลองปัญญากัน
ชาวจีนที่อพยพมาทำมาหากินในประเทศไทย เช่นย่านสำเพ็ง
ก็ได้นำการเล่นหะหมี่นี้ออกโรงเล่นกัน คนไทยที่ได้ไปร่วมดูการเล่น
เห็นวิธีการจึงนำมาดัดแปลง
โดยตัวปริศนาแต่งด้วยบทร่ายกรองของไทยชนิดต่างๆ
ส่วนวิธีการเล่นยังคงเอาแบบอย่างการเล่นหะหมี่ของคนจีน
คือเขียนปริศนาลงแผ่น และออกโรงเล่นอย่างจีน
การเล่นหะหมี่ที่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับคนไทยนี้
เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย จนเมื่อพูดถึงหะหมี่
แล้วจะนึกถึงตัวปริศนาที่แต่งเป็นกาพย์ กลอน โคลง ร่าย แบบไทยๆ
ไม่ได้นึกถึงลักษณะคำประพันธ์ของจีนเลย การเล่นหะหมี่
นิยมแพร่หลายไปในหมู่ของคนไทยตามท้องถิ่นต่างๆ เช่น
จังหวัดชลบุรี ซึ่งเรียกว่า ทายโจก จังหวัดเพชรบุรี
จังหวัดสมุทรปราการเป็นต้น โดยเฉพาะ ชาวอำเภอบางบ่อ
จังหวัดสมุทรปราการ นิยมเล่นกันมาก
งานประจำปีนมัสการพระสมุทรเจดีย์ ก็มีการเล่นหะหมี่ด้วย
ส่วนโจกของจังหวัดชลบุรีทราบว่า มหาวิทยาลัยบูรพา
ได้ศึกษาและสืบสานให้คงอยู่ และส่งเสริมให้แพร่หลายต่อไปด้วย

